

Dörby kyrkogård

Dörby församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Cecilia Ring
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
DÖRBY KYRKOÅRD	
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	10
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	14
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOÅRDEN I DESS HELHET	25

ARKIV OCH LITTERATUR

Bilagor:
Kulturminneslagen

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och länsmuseerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydiskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Möre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie döme, inom Linköpings stift. Ordinarie dömena inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie dömen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Möre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

DÖRBY KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Kyrkogården 1:1 , Dörby socken, Kalmar kommun, Södra Møre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1859: 924 inv, 1874: 1150 inv, 1910: 1253 inv, 1940: 1275 inv, 1957: 1617 inv, 2004: 4714 inv

Kyrkomiljön

Dörby kyrka och kyrkogård ligger söder om Smedby samhälle, mellan gamla och nya vägen, Rv 25, till Nybro. Kyrkbyn ligger i ett slättlandskap och runt om kyrkan breder jordbruksmark ut sig. Den gamla radbyn låg nordost om kyrkan vid Dörbyvägen. Där finns numera bara en gård kvar i drift. Församlingshemmet ligger norr om kyrkan på andra sidan Dörbyvägen och invigdes 1970. Prästgården låg tidigare i den gamla radbyn med flyttades före 1773 ut från byn till den plats där den ligger idag. Förr i tiden fanns en fattigstuga vid den gamla kyrkskolan invid väggkorsningen mellan Nybro och Ljungbyholm.

Under medeltiden var Dörby och Kläckeberga självständiga församlingar. Troligen anslagna som prebende för någon eklestiastisk befattningshavare i Kalmar. År 1607 förenades församlingarna och mellan åren 1629-1853 var de båda biskopsprebende för biskopen i Kalmar.

Kyrkan

Dörby kyrka byggdes under 1200-talets första hälft. Byggnaden fick kor och torn i öster. Byggnaden brändes sedan av danskarna under Kalmarkriget 1611-13 men kyrkan reparerades. En sakristia uppfördes norr om koret under åren 1624-25. Kyrkan genomgick flera förändringar under 1700-talet bland annat så breddades koret och kryssvalvet togs bort. Interiört präglas dagens kyrkorum av nyklassicistiska stildrag efter renoweringar i början av 1800-talet. Kyrkan har genomgått flera renoweringar bland annat 1822-39, 1890, 1911 1922-24 samt en genomgripande restaurering 1953. Senaste renoweringen genomfördes i början av 1990-talet.

På grund av danskarnas härjningar på 1600-talet följer att kyrkans äldsta inventarier med ett undantag, ett medeltida krucifix, inte är äldre än 1600-tal. Altartavlan är målad 1843 av ritläraren Lindblom i Kalmar, som kopierat Kalmar domkyrkas altartavla. En äldre altartavla, från 1650, finns också i kyrkan. Dopfunten är huggen av röd kalksten i slutet av 1600-talet.

Kyrkogårdens historik

Dörby kyrkogård anlades antagligen i samband med att kyrkan uppfördes på 1200-talet. Av de äldsta delarna finns det idag inga synliga spår. En klockstapel uppfördes år 1599 utanför kyrkogården och var en så kallad Mörestapel. Av någon anledning krävdes dock att en ny stapel byggdes redan år 1642 och denna flyttades in på kyrkogården 1658 eller 1661. Den placerades då mittför kyrkans östra gavel. År 1796 tjärades klockstapeln om på nytt. En större renowering genomfördes 1827.

På Rhezelius teckning från år 1634 att kyrkogården omgavs av en mur och möjligen en stiglucka i det nordöstra hörnet. Framför kyrkan i söder har han avbildat ett antal gravvårdar. Intill kyrkans södra långvägg men även på kyrkogården har Rhezelius återgivit, vad som ser ut att vara, buskar, ett fåtal träd verkar också vuxit på kyrkogården.

År 1739 aktualiserade man på nytt ett gammalt ärende ”*de bristfälliga kyrkomurstycken med första måste Repareras*” de följande åren återkom klagomålen men tydligen gjordes en ny

fördelning år 1743 för år 1745. År 1747 upprepades klagomålen. Först 1758 kunde den reparerade muren besiktigas. Man verkar nöjd men underkände och hängde ut Dansbo säteri vars stycke saknade ”*behörig vihtmening och rödfärgning*”. År 1764 var lagning av muren åter aktuell och ännu 1776 var inte muren i fullgott skick

En byggnad uppfördes år 1747 strax nordost om kyrkan. Vad dess ursprungliga funktion var är inte klart. Frigelius gjorde samma år en avritning av kyrkan och kyrkogården och då kan man tydligt se huset som var uppfört vid sidan av kyrkan. Han ritade en stiglucka i det nordöstra hörnet och en väster om kyrkan. På Frigelius teckning ser det ut som om klockstapeln fortfarande stod utanför eller möjligen utgjorde en del av kyrkogårdsmuren.

På en lantmäterikarta från 1778 finns kyrkogården utritad med en oval form, möjligen är det också en öppning i väster. Den första kyrkogårdens utbredning följer troligen den kulle på vilken kyrkan och den äldsta delen av kyrkogården ligger.

Kyrkogårdsmuren lades helt om 1815. År 1879 beslöts om en ny kyrkoplanering och huvudgångar anlades. Muren byggdes om återigen, stigluckan revs och ekstolpar till västra och norra porten inköptes. Den norra kyrkoallén bestod under 1800-talet av popplar, men dessa ersattes år 1896 av lindar.

Enligt ett sockenstämmoprotokoll från den 15 juni 1828 infördes ett förbud mot att djur skulle få beta på kyrkogården, detta gällde även klockarens djur.

Under åren 1922-23 utvidgades kyrkogården med två nya kvarter norr om kyrkan. Vissa uppgifter vill låta göra gällande att det är först då som klockstapeln hamnar inom kyrkogården. Den skall också ha genomgått en större renovering 1921 då den omtäcktes med ekspån. Klockstapeln tjärades på nytt år 1987. Dörby kyrkogård beskrevs år 1926 som ”*kyrkogården är omgiven av präktiga inåt doserade murar och klockstapeln är stor, öppen och svarttjärad*”.

I en tidningsartikel från den 24/5 1935 står det att synemän beslutade att en del äldre järnkors samt ett par äldre gravvårdar på gamla kyrkogården, vilka saknade ägare och som inte står på sina ursprungliga platser skulle flyttas och placeras på nya kyrkogården på där för avsedd plats så att den gamla kyrkogården därigenom får ett vackrare utseende. Åtgärderna utfördes dock aldrig.

År 1950 drogs vatten fram till kyrkogården och en dränering av den nya delen av kyrkogården gjordes. Vid samma tillfälle anlades också en parkering i norr. Året efter lades en del gräsmattor på kyrkogården om. Vidare så sattes nytt stängsel av stenstolpar vid kyrkallén

Stenhuset nordost om kyrkans kor byggdes ut åt nordost 1953 med en del som skulle användas som bårhus. År 1974 var det dags för ytterligare en förändring då byggdes en del av stenhuset om, efter förslag av Atrio arkitekter, med allmänna toaletter för kyrkogårdens besökare och omklädningsrum för vaktmästaren.

Före 1968 gick en gång mellan kvarter 2 och 3 och gravplatserna var vända mot gången och omgärdades av låga häckar, när den såddes igen är inte känt. På ett vykort från år 1972 syns en del grusade gravar med låga häckar på det nya området i mitten är det gräsmatta. I slutet av 1970-talet togs enligt uppgift omgärdningar bort på kyrkans södra sida och de grusade gravplatserna såddes igen med gräs.

Efter instruktioner av KG Petersson, Kalmar läns museum, rengjordes år 1979 16 gamla gravvårdar, 8 av sten och 8 av järn. I ett PM kan man läsa att vårdarna som är från 1600-, 1700-, och 1800-talet föreslogs flyttas och ställas upp nordväst om kyrkan i slänten ner mot den nya delen. Möjligen rengjordes de men de kom aldrig att samlas i slänten norr om kyrkan vid det här tillfället.

En fastighetsreglering görs, enligt lantmäteriet, år 1985 mellan Kyrkogården 1:1 och Dörby 1:1 och Dörby s:6, troligen är det mark i det sydvästra hörnet precis utanför kyrkogårdsmuren. Här uppfördes tre träbyggnader som innehåller förråd, garage och personalutrymmen. Dessa ritades av Evald Jonnergård, Atrio Arkitekter. Samma år gjordes delar av stenhuset om till samlingsrum in för till exempel bröllop och dop.

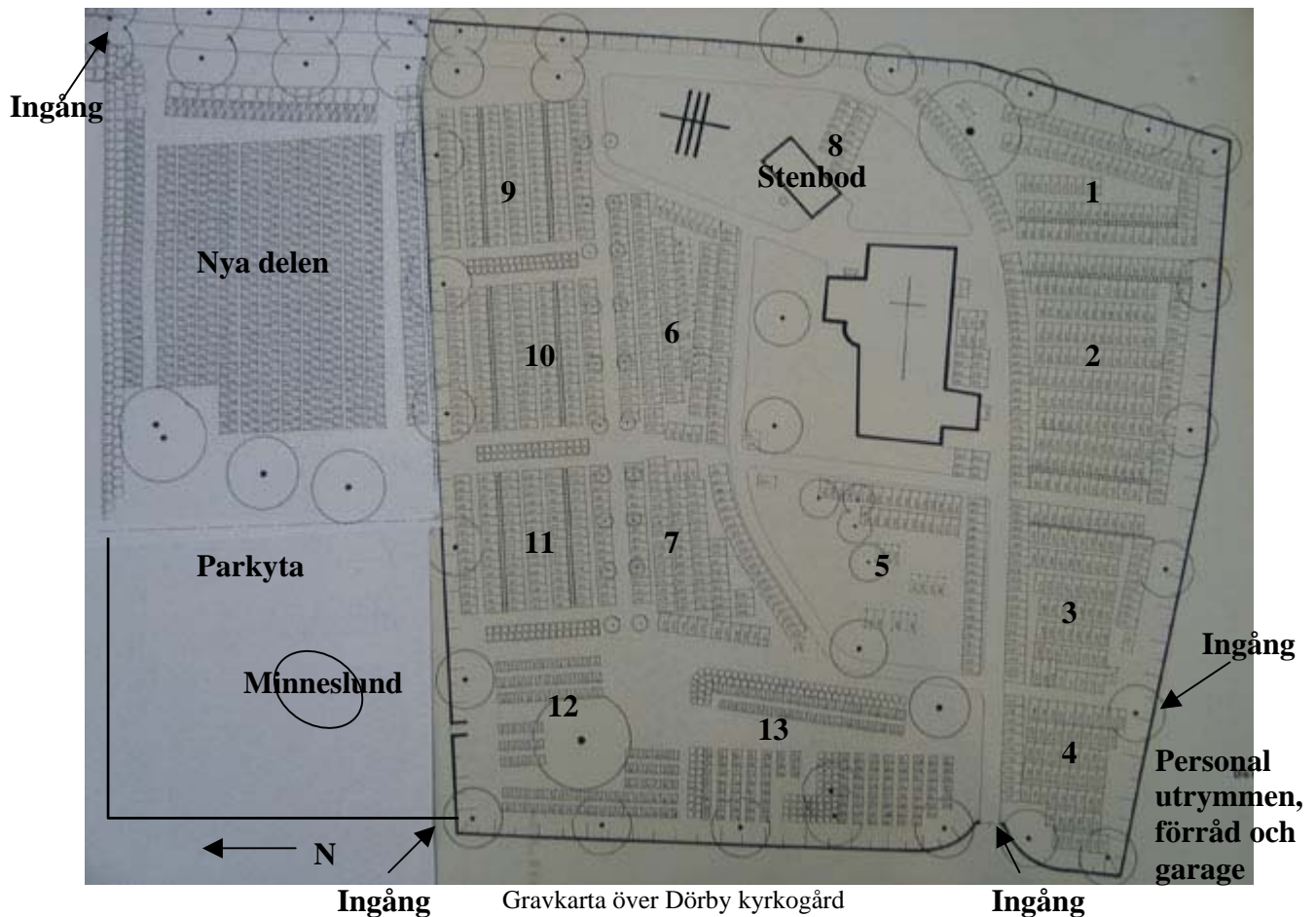
År 1986 insändes förfrågan till museet om eventuella åtgärder på äldre järnvårdar och gravvårdar. Vårdarna gjordes i ordning och ställdes nu upp på den tidigare föreslagna platsen i slänten ner mot kvarter 6, nordväst om kyrkan.

En minneslund invigdes år 1988. Den iordningställdes i västra delen av den parkyta som utgör en del av den nya delen. Minneslundens ritades av Harry Kolsby.

Församlingen ansökte år 1996 om att få ta bort buxbomshäckar och så in gravplatser norr om kyrkan i kvarter 5 och 6. Detta avslogs av Länsstyrelsen. Församlingen fick istället tillstånd till att ersätta utgångna buxbomshäckar närmast kyrkan och utföra plantering på nya kyrkogården enligt förslag. De fick också tillstånd till nyplantering av träd samt byte av en del buskar.

År 1999 tjärades klockstapeln på nytt och året efter var det tid för kyrkan och stenboden. Förändringar av bårhuset gjordes även 2001 och då sattes bland annat en kylanläggning in så att man fick ett modernt bårhus.

Under detta år, 2006, har församlingen fått tillstånd att göra en ombyggnad av befintlig minneslund samt att anlägga en askgravlund. Förslag har utarbetats av Peter Bergholm, Outside. Minneslundens skall få ny markbeläggning och nya planteringar. En mur att sitta på samt en grusyta och en mur för plats för blommor och ljus skall ställas i ordning.

Gravkarta över Dörby kyrkogård

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Dörby kyrka och kyrkogård är belägen söder om Smedby samhälle och har ett vackert läge i landskapet med utsikt över åkermark. Kyrkogården är i det närmaste rektangulär och kyrkan är belägen i den södra delen. Runt om kyrkan ligger den äldsta delen av kyrkogården, kvarter 1-5 och 8. På 1920-talet utvidgades kyrkogården en första gång i norr, med kvarter 6-7. I början av 1950-talet tillkom kvarter 9-13 och slutligen i mitten på 1980-talet tillkom den Nya delen med moderna inslag som minneslund. Mellan den gamla och den nya delen finns delar av den gamla vallmuren kvar vilken tillsammans med klockstapeln och stenboden nordost om kyrkan bidrar till en ålderdomlig känsla. Runt om kyrkan finns gravplatser som tillhör familjer från de stora gårdarna runt om i bygden. Majoriteten av gravvårdarna är ryggställda och flera av raderna har rygghäckar emellan. Kvarter 6 och 7 har dock kvar sin struktur med buxbomsomgärdade gravplatser i kvarterets ytterkanter och rester efter ett linjegravssystem i mitten.

Omgärdning

Den gamla delen av kyrkogården, samt den östra delen av Nya kyrkogården, omgärdas av en mur av huggen sten och med en gräsklädd vall på insidan av muren. Den östra delen förstärks av ett trästaket på krönet av vällen. I väster på den Nya delen är ett enkelt brunbetsat trästaket av liggande brädor och i norr är en mur av runda, jämna naturstenar lagda i betong.

Muren mellan Nya och gamla delen samt i väster är uppförd av huggen sten och lagd i bruk (KI Dörby kyrkog 152)

På insidan är et en gräsklädd jordvall (KI Dörby kyrkog 142)

Ingångar

Längst i sydväst är en svartmålad dubbel smidesgrind mellan portstolpar i granit. I nordväst leder en enkel brunmålad trägrind in till kyrkogårdens nya del.

I norr, mellan portstolpar av grå granit, är en dubbel svartmålad dubbel järngrind.

I söder finns en enkel grind av träd i en öppning upptagen i muren. Den leder till personalutrymmen och förråd som ligger strax utanför kyrkogårdsmuren.

I norr är en dubbel svartmålad järngrind mellan portstolpar av granit (KI Dörby kyrkog 136)

In till den Nya delen leder en enkel trägrind i väster (KI Dörby kyrkog 160)

Vegetation

Trädkrans: trädkrans av lindar runt om den gamla delen och ekar på den Nya delen

Övrigt: På kyrkogården finns det träd som bok, oxel och alm. Pyramidalmar finns planterade längs en av grusgångarna. Buskar av liguster, rosenspirea, ölandstok och tuja finns som rygghäckar eller som avgränsning av de olika kvarteren. Omgärdningar i form av låga buxbomshäckar finns i en del kvarter. Vidare finns ett antal murgrönskullar. I kyrkoparken växer ett antal stora ekar och där finns hassel-, rhododendro- och syrenbuskar planterade.
Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Mellan den del som tillkom 1920-talet och den del som tillkom i slutet av 1950-talet är en gång kantad av pyramidalmar (KI Dörby kyrkog 143)

Mellan gamla och Nya delen har man lagt en gång av kalkstensplattor (KI Dörby kyrkog 162)

Gångsystem

Ett något oregelbundet gångsystem finns utlagt närmast kyrkan. Gångarna är något rundade men går huvudsakligen i öst-västlig riktning. Huvudgångarna runt om kyrkan och mellan kvarteren närmast norr om kyrkan är grusbelagda. En bred grusgång kantad av pyramidalmar går mellan 1930-talets utvidgning och 1960-talets. En gång av kalksten finns utlagd i öppningen mellan gamla och nya delen och fram till trägrinden i väster.

Gravvårdstyper

I Dörby finns det vårdar från både 1600- och 1700-talet som står uppställda nordväst om kyrkan men en äldre gravhäll av kalksten från 1700-talet ligger fortfarande ute på kyrkogården. Hällar av det här slaget var vanliga från medeltiden fram till början av 1800-talet. I slutet av 1800-talet blev de höga gravvårdarna av svart granit moderna tillsammans med mindre vårdar i samma material och utförande sedvanligare. Vid den här tiden fanns fler konstriktningar som inspirerade till vårdarnas utformning. En av dessa var nationalromantiken. Karaktäristiskt för gravvårdar som är nationalromantiskt inspirerade är oslipade ytor och asymmetriska krön. Tanken är att gravvården ska efterlikna förhistoriska gravmonument och runstenar. En annan viktig influens som blir allt vanligare under början av 1900-talet är antiken. Denna konststil kallas nyklassicismen. Typiska drag hos gravvårdar är symmetriska krön, slipade ytor och dekorelement som urnor, draperingar samt kransar och gurlanger av löv. När det gäller dekoren på gravvårdarna var den kristna symboliken naturligtvis också viktig. Vanliga kristna dekorelement var t.ex. kors, facklor, oljelampan och duvan. Vid tiden kring sekelskiftet 1900 förefaller det ha varit vanligt att man införskaffade en stor familjevård. Varje grav inom familjegravplatsen markerades med en gravkulle överväxt med murgröna. Gravkullar har varit vanliga och ett antal finns fortfarande kvar på Dörby kyrkogård. Den klassicistiska stilen blev med tiden alltmer dominerande. Viktiga drag hos gravvårdar från 1930-50-talen är den symmetriska uppbyggnaden med parställda pelare samt de raka eller flackt trekantiga krönen. På de flesta kyrkogårdar infördes regler för hur höga gravvårdarna fick vara. Från slutet av 1950-talet och framåt blev gravvårdarna enklare och mer enhetligt utformade. Vårdarna var rektangulära med ett enkelt kors eller blomsterslinga som dekor. På 1970-talet började man att dekorera gravvårdarna med

talldungar och uppgående solar. Under 1990-talet kan man se en uppluckring av bestämmelserna kring gravvårdarnas utformning. Idag är formerna mer varierande och ofta mjukare. Under 1900-talets första hälft var det vanligt att man omgärdade gravplatserna och belade dem med grus. På Dörby kyrkogård är fortfarande ett par kvarter med omgärdningar av buxbomshäckar och grusade planer. Under 1900-talets första hälft var det också vanligt att ange den dödes yrkestitel på gravvården. På Dörby kyrkogård finns gravvårdar med titlar men inte i någon större omfattning. Titlarna försvann i det närmste i mitten av århundradet. Under senare år har en ny form dykt upp. Gravvården får en dekor som knyter an till den dödes intresse eller yrke t.ex. en fotboll, en lastbil eller en notslinga. På landsortskyrkogårdar har det under hela 1900-talet varit vanligt att ange från vilken by eller gård den döde kommer. På Dörby kyrkogård finns det angivet på ett mindre antal av vårdarna.

Minneslund

En minneslund anlades under 1980-talet i den del som är kyrkopark. I mitten finns en springbrunn och bakom den är häckoxbär och syrener planterade. På andra sidan står en bänk och bakom den växer det häckoxbär och korneller. Intill springbrunnen finns en natursten med texten minneslunden inhuggen. Församlingen har för avsikt att förändra minneslunden. I samband med detta skall också en asklund iordningställas i området mellan minneslunden och den nya delen.

Minneslunden invigdes 1988 och ligger i den nordvästra delen av kyrkogården (KI Dörby kyrkog 163)

Utanför kyrkogården i sydväst ligger förråd, garage och personalutrymmen (KI Dörby kyrkog 154)

Byggnader

Stenboden

Strax nordost om kyrkan finns en vitmenad byggnad, uppförd 1757 och tillbyggd på 1950-talet. Nu finns det i den tillbyggda delen ett mindre andakts/samlingsrum och i den övriga delen ett bårhus utan kylanläggning.

Norr om stenboden finns klockstapeln uppförd i trä och är en så kallad Mörestapel möjligen uppförd 1642.

Strax utanför kyrkogården i sydväst ligger ett flertal träbyggnader som innehåller personalutrymmen garage och förråd. De uppfördes år 1985. Fasaderna är målade i en svagt gul nyans och taket är belagt med träspån.

Klockstapeln som troligen uppfördes på 1600-talet står nordost om kyrkan (KI Dörby kyrkog 146)

I slänten nordväst om kyrkan står ett stort antal äldre vårdar som tagits ur bruk uppställda (KI Dörby kyrkog 063)

Övrigt

Äldre vårdar från 1600-, 1700- och 1800-talen som tagits i bruk finns uppställda nordväst om kyrkan.

Bland äldre gravvårdar kan nämnas biskop C G Schröders, som hänger på sakristians vägg. Själva graven är belägen under golvet i sakristian.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning

Kvarter 1-5 och 8

Allmän karaktär

Översikt över kvarter 1 och 2 från nordost (KI Dörby kyrkog 001)

Översikt över kvarter 3 och 4 från sydost (KI Dörby kyrkog 031)

Kvarter 1-5 ligger söder och precis väster om kyrkan och kvarter 8 utgörs av ett mycket litet kvarter strax nordost om kyrkan intill det gamla stenhuset och utgör den äldsta delen av kyrkogården. Området avgränsas av kyrkogårdsmuren i öster, söder och delvis i väster. I övrigt utgörs begränsningen av en grusgång. Mellan de olika kvarteren är det planterat häckar av tuja. Den gamla vallmuren har sparats mellan den gamla kyrkogården och den Nya delen.

Närmast kyrkan har de stora gårdarna i socknen sina familjegravplatser. En del gravrader står mot rygghäckar av tuja, främst mellan de olika kvarteren. Vårdarna är vända åt väster, öster, norr och söder och hela området är insått med gräs.

Översikt över kvarter 5 från sydväst (KI Dörby kyrkog 049)

Kvarter 8 är ett litet kvarter intill stenhuset (KI Dörby kyrkog 091)

Gravvårdstyper

I kvarteren finns många olika typer av vårdar. Övervägande delen av vårdarna är stående men det finns även liggande och pulpetställda vårdar. Materialet är företrädesvis grå eller svart granit men det finns även ett antal vårdar i röd granit. Sju vårdar är i kalksten, fyra vårdar är av marmor, en vård i betong har textplatta av marmor och två av vårdarna kröns av kors i marmor. Tre vårdar är av gjutjärn och korsformade. Två gravplatser omgärdas av kedja mellan pollare av granit. Två gravplatser, en på var sida om vapenhuset, omgärdas av en låg buxbomshäck och en gravplats omgärdas av stenram. Två gravplatser omgärdas av ett smides- respektive gjutjärnsstaket. Alla de omgärdade gravplatserna har grusbelagd gravplan. Tre gravplaner har jordkullar som är beväxta med murgrönskullar. Det finns också gravplatser som endast har murgrönskullar som markering och ingen vård. Flera av de äldre vårdarna har nationalromantiska stildrag. De äldsta vårdarna är båda två från 1785 och är liggande kalkstenhällar. Båda finns i kvarter 2 och den ena ligger ute på kyrkogården och den andra är en av de familjegravar som ligger intill kyrkans södra långhusvägg. Från 1800-talet finns det 14 vårdar. Den äldsta är från 1800 och finns inom samma familjegravplats som 1700-tals hällen intill kyrkan. Det är en kalkstensvård rest över Jon Carl Linnerhielm. Den yngsta vården är från 2004. I övrigt dominerar vårdar från 1920- och 1940-50-talen. En sten i kvarter 3 är återanvänd på så sätt att en ny begravning har skett på den gravvårdens forna baksida.

Flera gravplatser i området har jordkullar beväxta med murgröna men ingen vård (KI Dörby kyrkog 026)

Liggande vård över biskop Martin Georg Wallenstråle död 1807. På vårdens står det "Trans sidera meta" Målet är bortom stjärnorna (KI Dörby kyrkog 042)

Kalkstensvård rest över hemmansägare Olof Jonsson 1828 (KI Dörby kyrkog 033)

Liggande häll från 1785 med de dödas initialer förutom årtalet (KI Dörby kyrkog 023)

Titlar är vanliga i kvarteren utom kvarter 4 där titlar helt saknas. Godsägaren och hemmansägaren är de vanligast förekommande titlarna. I övrigt finns det ett stort antal olika titlar som; lantbrukaren, disponenten, smålänning, båtsmannen, stationsinspektoren, tegelslagaren, ingenjören, majoren, muraren, trotjänarinnan, lektorn, fil. Dr, agronomen, skraddaremästaren, kyrkovaktmästaren, agronomen, kommunal mannen, riksdagsmannen, åldermannen, kyrkovärden, smedmästaren, modellsnickaren, rättaren, godsägaren, Sergeanten vid flygvapnet, doktor med, distriktschefen, komministern, torparen, kyrkovakten, kronofjärdingsmannen, kyrkoherden, komministern, kontraktsprosten, kantor, fil. Stud., prosten och Högalidsrektorn. Den dödes hemort anges på ungefär hälften av vårdarna.

I det sydvästra hörnet finns ett flertal mindre vårdar (KI Dörby kyrkog 046)

Röd granitvård rest över godsägare C A Lindgren och hans familj (KI Dörby kyrkog 052)

Övrigt

På den östra delen av kyrkogården finns en gravvård av kålmårdsmarmor i gustaviansk stil över stiftskanslern Sebastian Andreas von Meltzen. Vården hade tidigare en inskription imålad med svart färg, vilket gjordes på 1950-talet, nu går den inte att läsa. Sebastian von Meltzen föddes i Stralsund 1757 och han var son till kaptenen vid Drottningens Livregemente i Stralsund. Sebastian von Meltzen var under sin levnad vice ceremonimästare vid svenska hovet från 1782 fram till sin död 1826. Mellan åren 1785 och 1789 tjänstgjorde han också som härold vid Nordstjärneorden. Sin livsinsats gjorde von Meltzen dock som stiftskansler vid Quedlinburgs furstliga jungfrustift, beläget i staden och på slottet med samma namn i Sachsen i Tyskland. Von Meltzen avled hemma på vännen Jon Carl Linnerhielms gård, Ebbetorp, av slag den 28 juli 1826. Det var troligen Linnerhielm som lät resa vården på vilken man tidigare kunde läsa *"Här vilar Stiftskanslern i Quedlinburg, riddaren av Nordst. Orden Sebastian Anders von Meltzen. Förtjente och vann sin öfverhets nåd, vänners förtoende, underhafandes kärlek, allas högaktning. En tacksam vän lät resa minnesvården"*.

Jonas Carl Linnerhielm var ämbetsman, reseskildrare, tecknare och grafiker född 1758 och död 1829. Linnerhielm blev 1783, efter studier i Lund, protokollsekreterare i krigsexpeditionen. År 1796 lämnade han dock sin tjänst för att ägna sig åt jordbruk och sina konstnärliga intressen. Han reste mycket i Sverige och dokumenterade landskap i akvarell, lavyrer och teckningar. Hun utgav också bland annat tre kända samlingar, "Bref under resor i Sverige", 1797, "Bref under nya resor i Sverige", 1806 och "Bref under senare resor i Sverige" år 1816.

Gjutjärnsstaket väster om kyrkan (KI Dörby kyrkog 058)

Högalisrektorn T Br:son Wennerberg ligger begravd i kvarter 8 (KI Dörby kyrkog 093)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren tillhör kyrkogårdens äldsta och i området har man gravlagt människor sedan den första kyrkan stod på platsen. Strukturen har dock ändrats under årens gång och området domineras nu av de förändringar som gjordes under mitten av 1900-talet. Spåren av en äldre tid syns främst i de äldre vårdarna, framförallt kalkstensvårdarna från 1700-talet. Ett stort antal vårdar från 1800-talet, 14 stycken, är bevarade i området. Murgrönekullarna och omgärdningar i form av bland annat låga häckar, stenramar samt smides/gjutjärnsstaket med grusade gravplaner är spår efter en äldre begravningstradition och bör bevaras. Vårdar från 1800-talets mitt eller äldre samt gjutjärnskorset, och gjutjärnskedjorna skall föras in på församlingens inventarieförteckning och i de fall gravrätten upphör vårdas av församlingen. I flera av de äldre vårdarna finns person och lokalhistoriskt värde.

Kvarter 6-7

Allmän karaktär

Kvarter 6 och 7 utgörs av de två kvarter som tillkom i samband med utvidgningen av kyrkogården i början av 1920-talet. De är belägna norr om kyrkan och sträcker sig i öst-västlig riktning. Kvarteren omgärdas i väster, öster och söder av smala grusgångar och i norr av den bredare gången som kantas av pyramidalmar. I öster mellan kvarter 6 och 8 ligger stenboden med bårhuset. Mellan kvarter 6 och 7 finns en grusgång. I ytterkanterna av kvarteren finns köpegravar och i mitten finns ännu spår efter att området används för allmänna begravingar. Det finns vårdar vända åt alla väderstreck.

Kvarter 6 och 7 anlades i samband med utvidgningen på 1920-talet (KI Dörby kyrkog 069)

I mitten av både kvarter 6 och 7 finns rester efter ett linjegravssystem (KI Dörby kyrkog 082)

Gravvårdstyper

Kvarteren domineras av de omgärdade gravplatserna som ligger i kvarterens ytterkanter. I mitten av varje kvarter är det en gräsmatta. Huvudparten av gravplatserna i ytterkanterna omgärdas av låga buxbomshäckar och grusade gravvitor. En gravplats omgärdas av en stenram av grå granit och ytterligare en kringgärdas av ett modernt smidesstaket. Även de tre vårdar som står på gravplatsen är moderna smidesvårdar. Majoriteten av vårdarna är av svart eller grå granit. Enstaka i röd granit förekommer också. Några av vårdarna har klassicerande stildrag. De omgärdade gravplatserna är familjegravar. I mitten av kvarteren står mindre enklare gravvårdar. Det är rester efter linjegravssystem som funnits. I kvarter 6 finns vårdar från 1933-40 och i kvarter 7 kan man eventuellt följa ett linjegravsområde från 1941-63.

En av de få gravvårdar med titlar i området (KI Dörby kyrkog 071)

En av gravplatserna omgärdas av en stenram istället för en låg häck (KI Dörby kyrkog 072)

I området förekommer titlar endast på fyra av vårdarna och de titlar som finns är handlanden, sergeanten, hemmansägaren och plåtslagaremästaren. Den dödes hemort omnämns på mindre än hälften av vårdarna.

En gravplats anlagd 1939 omgärdas av ett smidesstaket och vårdarna är också dom av smide. (KI Dörby kyrkog 078)

Ett fåtal av linjegravvårdarna finns kvar, dessa två är från 1948 respektive 1949 (KI Dörby kyrkog 087)

Övrigt

Konstnären Johnny Millar ligger tillsammans med sin hustru begravd i området, kvarter 6. Millar föddes 1855 i Södra Ving, Älvsborgs län. Efter avbrutna studier vid Chalmers tekniska högskola tog Johnny Millar i början av 1870-talet plats som yrkesmålare i Stockholm och studerade samtidigt vid Tekniska skolan. Han var elev vid Konstakademien 1876-82 samt rest därefter mycket omkring i Sverige och Norge och hade en tid målarskola i Oslo. Millar som bland annat deltog i en utställning i Göteborg 1886, har lämnat efter sig en stor produktion av lyriska landskap, porträtt och stilleben. Som dekorationsmålare har han bland annat arbetat i Väckelsångs kyrka i Småland. Jonny avled i Smedby den 15 april 1939.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteret kom till i början av 1920-talet och har en tydlig genomtänkt struktur till skillnad från den äldre delen. Då kvarteret anlades planerades det med allmänna gravplatser i mitten av kvarteren vilka skulle inramas av köpegravar. Omgärdningarna i form av bland annat låga buxbomshäckar runt köpegravarna i kvarterets ytterkanter är en del av kyrkogårdens historia som är värt att värna. Linjegravsystemet i mitten av kvarteren går bara att följa sporadiskt från 1930-talet i kvarter 6 och 1940-60-talen i kvarter 7. Det är viktigt att spara en sammanhängande del av linjen som en länk till kvarterets historia. I det fortsatta bruket av området bör området anpassas till den gamla strukturen.

Kvarter 9-13

Allmän karaktär

Kvarter 9-13 tillkom vid utvidgningen av kyrkogården på 1950-talet och ligger norr och väster om kvarter 6 och 7. I den sydvästra delen av området finns kyrkogårdens urngravsområde. Gravvårdarna är placerade i rader mot rygghäckar av häckoxbär. I urlunden är det istället spirea och hyperikum som använts som rygghäck. Mellan de olika kvarteren, för att skapa mindre "rum" är ölandstok planterat. Alla ytor är insådda med gräs. Vallmuren mellan den gamla och nya kyrkogården har bibehållits och utgör områdets gräns i väster och norr. I öster och söder finns grusbelagda gångar. Vårdarna är vända åt öster, väster, norr och söder. En bok är planterad i urngravsområdet.

Översikt över kvarter 9-11 från öster (KI Dörby kyrkog 095)

Översikt över kvarter 12, urngravskvarteret, från norr (KI Dörby kyrkog 112)

Gravvårdstyper

Kvarteret domineras av låga rektangulära gravvårdar. Materialet är främst grå och svart granit men även röd förekommer. En liten vård i kvarter 11 är en natursten med en textplatta av koppar. I kvarter 13 finns en kalkstensvård och en granitvård har de gravlagdas fotografier infällda. En vård i urngravskvarteret är av marmor. Den äldsta vården är från 1960 och finns i kvarter 9. Kvarteren har tagits i bruk från öster mot väster. I mitten av kvarteren är det en enkelrad med bara liggande vårdar. Den äldsta graven i urnlunden är från 1968.

Översikt över kvarter 13 från söder (KI Dörby kyrkog 121)

I mitten av kvarter 9-11 är det liggande vårdar (KI Dörby kyrkog 098)

Endast på ett fåtal av gravvårdarna finns den dödes yrkestitel upptagen. I kvarter 11 finns det dock inte på någon. De titlar som finns är: kyrkoherde, kantor, nämndeman, hemmansägare, byggmästare, civilingenjören, fanjunkaren, folkskolläraren, lantbrukare, läraren och friherren. Den dödes hemort nämns på ett fåtal av gravvårdarna.

Ovanligt motiv på vårdan (KI Dörby kyrkog 100)

En av gravvårdarna som har den dödes titel utskriven (KI Dörby kyrkog 105)

Kulturhistorisk bedömning

Nya kyrkogården tillkom vid utvidgningen av kyrkogården 1950-tal och är tidstypisk för tiden med sin enhetliga karaktär. Vårdarna är låga och stående. De är placerade i ryggställda rader mot häckar. Inom området finns även en urnlund. I det fortsatta bruket av området bör den plan som finns för områdets utformning följas.

På en natursten sitter en textplatta av koppar (KI Dörby kyrkog 107)

I urngravskvarteret finns en liten vård av marmor (KI Dörby kyrkog 118)

I kvarter 13 finns en vård med fotografier infällda (KI Dörby kyrkog 123)

Kalkstensvård rest över Friherre Melker Falkenberg, 1993 (KI Dörby kyrkog 124)

Kvarter Nya delen

Allmän karaktär

Nya delen är den senast tillkomna delen av kyrkogården. Den anlades i mitten av 1980-talet. I norr avgränsas området av en mur av natursten. I öster är det en gång innan kyrkogårdsomgärdningen i form av en vall med ett trästaket tar vid. I söder är den gamla kyrkogårdsmuren och i väster är ett parkområde som avgränsas av ett brunmålat staket av trä. Till en början var det inte tänkt att vara några häckar i kvarteret men då det blev så stora öppna ytor var det svårt att få folk att välja en plats på den nya delen och man planterade rygghäckar för att skapa rum. Vårdarna är vända mot norr och söder. Hela området är insått med gräs. I områdets västra del finns minneslundan och där planeras också för en asklund.

Översikt över den Nya delen från sydväst (KI Dörby kyrkog 127)

En annorlunda gravvård av svart granit (KI Dörby kyrkog 129)

Gravvårdstyper

Vårdarna står i ryggställda rader med rygghäckar av liguster. Kvarterets äldsta vård är från 1993 och kvarteret domineras helt av vårdar från 1990-talet och framåt. Majoriteten av vårdarna är av grå granit, ett fåtal är tillverkade i röd granit och enstaka i svart granit. Det finns endast två vårdar som anger den dödes yrkestitel, civilingenjören och lantbrukaren. På ett fåtal vårdar finns den dödes hemort upptagen.

Symbolerna på de moderna vårdarna är mycket friare och personligare (KI Dörby kyrkog 132)

I den del som är kyrkogårdspark intill minneslunden planerar man för att anlägga en asklund (KI Dörby kyrkog 167)

Kulturhistorisk bedömning

Nya kyrkogården anlades i slutet av 1990-talet. Området har en för tiden typisk utformning med en mjukare plan än de äldre delarna av kyrkogården. Bland gravvårdarna märks än större frihet i utformningen än under 1900-talets andra hälft. I det fortsatta bruket av området bör den plan som finns för områdets utformning följas.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

På Dörby kyrkogård har människor begravts sedan medeltiden. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enskilda gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och titlar. Gravvårdar på Dörby kyrkogård rymmer titlar som till exempel trojänarinnan, lektorn, skräddaremästaren, kyrkovaktmästaren, agronomen, riksdagsmannen, åldermannen, modellsnickaren, godsägaren, torparen, kronofjärdingsmannen och kyrkoherden vilka alla vittnar om kunskaper, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Flera högre ståndspersoner med officiella ämbeten som under stormaktstiden och även senare innehaft gårdar i socknen har varit begravda i kyrkan. Ortnamn finns angivet på hälften av gravvårdarna.

Kyrkplatsens utformning och placering i landskapet skapar tillsammans med byggnaderna på kyrkogården en väl sammanhållen och värdefull kulturmiljö. Viktiga för kyrkogårdens karaktär är också trädkransen, klockstapeln, stenboden och vallmuren.

På Dörby kyrkogård anlades troligen på 1200-talet i och med att kyrkan uppfördes. Av den tidigaste tiden finns idag mycket få spår och Dörby kyrkogård präglas idag av de förändringar som gjorts under 1900-talet. Tre utvidgningar är kända. Den första 1922-24, den andra i början av 1950-talet och den sista 1986. Alla är gjorda norr om kyrkan. På de senare tillkomna delarna av kyrkogården har moderna företeelser som urlund och minneslund anlagts. På 1970-talet genomgick den äldsta delen av kyrkogården en förändring som flertalet av våra kyrkogårdar har genomgått. Då såddes gravplatser in med gräs och gravplatsomgärdningar togs bort. Arbetena gjordes för att rationalisera vården av kyrkogården. Ett antal gravplatser med omgärdning finns dock kvar närmast kyrkan samt i ytterkanterna av kvarter 6 och 7. Dessa gravplatser och områden samt även de bevarade murgrönskullarna utgör en länk till kyrkogårdens utvecklingshistoria. Av de ännu få bevarade linjegravvårdarna bör några sammanhängande sparas då det visar på en tidigare vanlig begravningstradition.

På Dörby kyrkogård finns vårdar från slutet av 1700-talet samt början och mitten av 1800-talet som alla långsiktigt ska bevaras. Det gäller även gjutjärnskors och de smides/gjutjärnsstaket som finns. Samtliga dessa skall föras in på församlingens inventarieförteckning och, i de fall gravrätten upphört, vårdas av församlingen.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Dörby kyrka utgör tillsammans med kyrkogården, klockstapel och stenboden centrum i en kyrklig kulturmiljö med rötter i medeltiden.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som sådan med de olika tidsskikten, som speglar olika skeden i kyrkogårdens utveckling.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Lantmäteriet

Blomqvist- Linér, Siv. By och bygd i Dörby Kläckeberga hembygdsförening del III. Kalmar 1989

Erixon, Sigurd. Sveriges bebyggelse. Landsbyggden. Kalmar län III. Uddevalla

Hammar, Kjell. Kyrkotukt, Bänkerum och förfallen kyrkomur. By och bygd i Dörby-
Kläckeberga del IV. Kalmar 2002

Hammarskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län.
Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Svenskt konstnårs lexikon. Del IV Malmö 1961

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland.
Stockholm 1983

Åhman, Erik. Stiftskansler Sebastian von Moltzer. Kalmar Nations skriftserie XXXV. Kalmar 1959

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Jan Evert Pettersson